

Mobiliteit en verkeersveiligheid bij ouderen

het perspectief van ouderen en professionals in zorg en welzijn

Adviesrapport van BeterOud voor het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

20 november 2019

BeterOud is een consortium waar ouderen, professionals en organisaties zich samen inzetten om ouderen hun leven zo zelfstandig en waardevol mogelijk te laten leiden, ook als zij afhankelijk worden van zorg of ondersteuning. Het consortium bestaat uit partijen die al deze verschillende invalshoeken en werkvelden vertegenwoordigen. Daarnaast beschikt BeterOud over een website waarmee zij goede en vernieuwende voorbeelden deelt met (georganiseerde) ouderen en professionals in Wonen, Welzijn, Zorg.

Auteurs: Tamara Bouwman, Lisa Delmée, Jessica Michgelsen:

Met behulp van onze partners van BeterOud:

Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave	3
2. Aanleiding	4
3. Vraagstelling	5
4. Aanpak	5
5. Resultaten	6
6. Conclusies	14
7. Adviezen	16
8. Mogelijkheden voor samenwerkingen met BeterOud	17
9. Bronnenlijst	19
Bijlage 1. Overzicht van informatie m.b.t. het thema mobiliteit en verkeersveiligheid op websites van (partners van) BeterOud	20
Bijlage 2. Overzicht van bestaande interventies en materialen op de meest genoemde behoeften van ouderen en professionals in zorg en welzijn, met betrekking tot het thema mobiliteit en verkeersveiligheid:	23
Bijlage 3. Vragenlijst ouderen.	26
Bijlage 4. Vragenlijst professionals	30

1. Aanleiding

In 2017 leefden er in Nederland 3.159.000 inwoners van 65 jaar en ouder (CBS, 2018). Van deze ouderen gaf 50.4% aan dat zij zich in meerdere of mindere mate beperkt voelen door hun gezondheid (CBS, 2018). Deze ervaren beperkingen, vaak veroorzaakt door chronische aandoeningen, hebben onder andere gevolgen voor de mobiliteit. De laatste jaren worden ouderen steeds meer aangemoedigd om langer thuis te blijven wonen. Juist voor deze thuiswonende ouderen is het belangrijk om mobiel te blijven. Mobiliteit is belangrijk voor hun sociale basis (Movisie, 2018). Het gaat dan bijvoorbeeld om de aanwezigheid en bereikbaarheid van fysieke voorzieningen, maar ook om contact met anderen. Het risico om te vereenzamen neemt toe als de mobiliteit vermindert (Van de Riet, 2018). Dit kan leiden tot isolement en verslechtering van de fysieke of mentale gezondheid. Het belang van mobiel blijven is duidelijk. Tegelijkertijd blijkt dat ouderen meer risico lopen in het verkeer. Zij hebben bijvoorbeeld moeite met het verwerken van informatie en zijn vaker betrokken bij ongevallen in complexe verkeerssituaties (Goldenbeld, 2015).

1.1 Oorzaken verminderde verkeersveiligheid

Uit onderzoek (Nägele, Roelofs, Kuiken, 2015) blijkt dat er vijf typen oorzaken aan te wijzen zijn voor verminderde verkeersveiligheid:

1. Fysieke beperkingen, bijvoorbeeld in zicht, motoriek en gehoor.
2. Neurologische aandoeningen, zoals de ziekte van Parkinson, dementie en epilepsie.
3. Achteruitgang van cognitieve vaardigheden waardoor informatie trager verwerkt wordt.
4. Gebrek aan kennis.
5. Verkeerde attitude: te angstig, te zeker of de opvatting dat 'andere verkeersdeelnemers de problemen veroorzaken'.

1.2 Achtergrond van de vraag

Het ministerie van I&W heeft verschillende verkenningen naar en bijeenkomsten over veilige mobiliteit voor ouderen georganiseerd. Het perspectief van ouderen zelf en van organisaties en professionals binnen het domein zorg en welzijn is daarin nog onvoldoende meegenomen. Terwijl juist deze groepen baat hebben bij informatie en tools over veilige mobiliteit en verkeersveiligheid. (Kwetsbare) Ouderen hebben baat bij deze informatie voor zichzelf en voor hun sociale omgeving. Professionals en vrijwilligers hebben daarnaast de juiste informatie nodig om (kwetsbare) ouderen te adviseren.

Ouderen en hun naasten kunnen geholpen worden door op voor hen logische momenten en toegankelijke kanalen informatie en advies te krijgen over mobiliteit en verkeersveiligheid. BeterOud is gevraagd om een verkennend onderzoek uit te voeren naar het perspectief van deze twee groepen.

In dit rapport beschrijven we de resultaten van dit onderzoek. Het doel van dit rapport:

1. Overzicht bieden van bestaande activiteiten en kennis op het gebied van (veilige) mobiliteit van ouderen binnen het domein zorg en welzijn.
2. Overzicht bieden van hiaten en behoeften op het gebied van (veilige) mobiliteit van ouderen binnen het domein zorg en welzijn.

3. Inzicht bieden in gemeenschappelijke thema's en belemmeringen waarbij het voor het ministerie van I&W meerwaarde heeft om samen met BeterOud en de partners binnen BeterOud een of meerdere maatregelen te ontwikkelen (nieuw of bestaande uitbreiden).
4. Handvatten bieden om binnen BeterOud aan de slag te gaan met het thema mobiliteit en verkeersveiligheid, zowel online op de website als offline in trajecten of bijeenkomsten.

2. Vraagstelling

Gekoppeld aan deze doelstellingen hebben we drie vraagstukken geformuleerd.

1. Wat is het perspectief van professionals in zorg en welzijn en ouderen met betrekking tot (veilige) mobiliteit van ouderen?
2. Wat zijn ontwikkel- en/of samenwerkingsmogelijkheden voor de toekomst?
3. Hoe kunnen we het thema mobiliteit en verkeersveiligheid een goede plek geven op de website van BeterOud?

3. Aanpak

Om antwoord te krijgen op deze vragen hebben we de volgende acties uitgevoerd.

3.1 Desk- en website-research

We hebben een (korte) desk- en website-research uitgevoerd met een focus op de partners van BeterOud. Centraal stonden de vragen: welke kennis wordt er al aangeboden via de partners van BeterOud, wat gebeurt er al op het gebied van (veilige) mobiliteit en/of waar zijn (potentiële) dwarsverbanden. Daarvoor hebben we:

- De websites van de consortiumpartners van BeterOud doorzocht;
- Stukken vanuit (partners van) het ministerie van I&W geïnventariseerd.

De resultaten van de deze research zijn opgenomen in de bijlagen 1 en 2. In paragraaf 4.3 beschrijven we kort de belangrijkste bevindingen.

3.2 Online-vragenlijsten voor ouderen en professionals in zorg en welzijn

We ontwikkelden met relevante partners van BeterOud twee online-vragenlijsten. Eén gericht op behoeften van ouderen zelf (bijlage 3) en één gericht op behoeften en aanbod van professionals in zorg en welzijn (bijlage 4). De vragenlijsten - die bestonden uit meerkeuzevragen en open vragen - zijn opgesteld binnen Vilans en vervolgens voorgelegd aan de opdrachtgever en een aantal leden van BeterOud. Hun feedback hebben we verwerkt waarna we de vragenlijsten via de online tool Survalyzer hebben verspreid via het netwerk van BeterOud (en haar partners) en via de online kanalen van BeterOud. Hierbij is gebruik gemaakt van nieuwsbrieven, berichten via sociale media en e-mails.

De resultaten van de vragenlijsten zijn naar Excel geëxporteerd en geanalyseerd. De resultaten van de meerkeuzevragen worden in 4.1 en 4.2 weergegeven in tabellen, met daarin de aantallen (n) en het percentage t.o.v. van het totaal (%). Open vragen zijn thematisch gecodeerd in Excel. De verschillende thema's die bij deze analyse naar voren kwamen (bijvoorbeeld bijscholing en samenwerking tussen professionals) zijn uitwerkt in dit adviesrapport en aangevuld met quotes van respondenten. Niet alle vragen zijn door alle respondenten beantwoord, waardoor het totaal

aantal antwoorden verschilt per vraag. De respons per vraag is daarom bij elke tabel expliciet weergegeven. Ten slotte zijn de resultaten van deze vragenlijsten gecombineerd met de bevindingen van de desk research en vertaald naar adviezen die onderaan dit rapport te vinden zijn.

4. Resultaten

4.1 Uitkomsten vragenlijst voor ouderen

4.1.1. Beschrijving van de respondenten

De vragenlijst is ingevuld door 387 ouderen, 64 van hen zijn vroegtijdig gestopt met het invullen. We geven telkens per vraag aan hoeveel respondenten de vraag hebben beantwoord. Ruim de helft van de respondenten (54%) was tussen de 65 en 74 jaar oud. Van de overige respondenten was 16% tussen de 55 en 64 jaar oud; 23% tussen de 75 en 84 jaar oud; 7% tussen de 85 en 94 jaar oud; en 0% was 95+. De vragenlijst is door 228 mannen (59%) en 156 vrouwen (40%) ingevuld. Meer dan driekwart van de respondenten beoordelen hun gezondheid als goed (52%; n=201) of zeer goed (25%; n=97). Slechts 2% van de respondenten (n=8) beoordeelde hun gezondheid als slecht. Daarnaast beoordeelde 15% van de respondenten hun gezondheid met 'gaat wel' (n=59) en 6% beoordeelde hun gezondheid als 'soms goed, soms slecht' (n=22). Op de vraag of de respondenten nog deelnamen aan het verkeer antwoordden slechts twee respondenten (<1%) ontkennend. Opvallend is dat van de opties (voetganger, fietser, automobilist, OV en scootmobiel) de meesten aangaven als automobilist deel te nemen aan het verkeer (85%; n=330), gevolgd door voetgangers (82%; n=318). Driekwart (75%; n=289) neemt deel aan het verkeer als fietser. Het percentage OV-reizigers ligt wat lager, namelijk op 59% (n=227). De vragenlijst is door een klein aantal scootmobiel-bestuurders ingevuld (3%; n=12). Bijna alle respondenten (94%) kunnen zonder hulp 5 minuten achter elkaar lopen (n=365). De overige deelnemers (6%) geeft aan dat niet te kunnen (n=12) of alleen met hulp (n=10). Op de vraag of de respondenten hulpmiddelen gebruiken in het verkeer, heeft 11% (n=43) positief geantwoord. Stok (n=13) en rollator (n=11) worden het meest genoemd. Verder worden er negen combinaties van hulpmiddelen genoemd, zoals 'auto met automaat en elektrische fiets' en 'rollator en driewieler'.

Op de vraag of ze zich veilig voelen in het verkeer heeft 86% van de 346 respondenten positief geantwoord (n=297). De overige 14% voelt zich niet veilig (n=49). De respondenten geven aan zich met name onveilig te voelen door het gedrag van andere weggebruikers (n=17), door de eigen gezondheid (bijvoorbeeld slechthorendheid) (n=10) en door de drukte (n=9). Op de vraag of ze wel eens beperkingen ervaren bij hun deelname aan het verkeer antwoordde ruim de helft van de respondenten ontkennend (53%; n=183). 44% gaf aan wel beperkingen te ervaren (n=151) en 3% wist het niet (n=12). Vooral onderwerpen gerelateerd aan obstakels en oneffenheden op trottoirs en fietspaden (zoals losliggende tegels en te hoge stoepranden, n=73), gebrek aan overzicht (bijvoorbeeld op kruispunten) (n=38) en het gedrag van andere verkeersdeelnemers (n=19) genoemd.

Het merendeel van de respondenten (79%; n=275) bespreekt het onderwerp mobiliteit en verkeersveiligheid wel eens met anderen. 21% (n=72) geeft aan het onderwerp met niemand te bespreken. Het onderwerp wordt het meest met de echtgenoot of partner besproken (62%;

n=214), gevolgd door vrienden (41%; n=144) en kinderen (34%; n=116). In de categorie anders (n=35) viel vooral op dat de gemeente een aantal genoemd werd (n=7).

4.1.2. Behoeften van ouderen met betrekking tot mobiliteit en verkeersveiligheid.

We hebben de respondenten gevraagd naar hun behoeften rond mobiliteit en verkeersveiligheid. De vraag had meerdere categorieën, op elke categorie konden ze een toelichting geven.

Tabel 1. Behoeften van ouderen rond mobiliteit en verkeersveiligheid (totaal n=335)

Antwoord Categorie	Aantal (n)	Percentage (%)
Training of cursus volgen (bijvoorbeeld valpreventie-training, opfriscursus voor automobilisten)	76	23
Erover praten	60	18
Alternatieve vervoersmiddelen op de proef uitproberen	43	13
Persoonlijk advies krijgen	18	5
Meer informatie over bepaalde onderwerpen	26	8
Iets anders, namelijk:	171	51

18 % van de respondenten geeft aan behoefte te hebben over mobiliteit en verkeersveiligheid te praten (n=60). In de toelichting konden ze aangeven met wie ze dat zouden willen. Gezinsleden (partner en/of kinderen) werden het meest genoemd (n=21), gevolgd door vrienden (n=18) en ook de gemeente (n=10).

Een relatief grote groep deelnemers gaf aan behoefte te hebben aan het volgen van een cursus of training op dit thema (23%; n=76). Bij de toelichtende vraag werd veruit het meest een opfriscursus voor de auto genoemd (n=27) gevolgd door valpreventie (n=17). Opvallend is dat onderwerpen die te maken met nieuwe of gewijzigde verkeersregels en het opfrissen van verkeersregels ook vaak genoemd werden (bij elkaar opgeteld 16 keer). Een aantal deelnemers geeft een toelichting: *‘Valpreventie, maar zo'n cursus is moeilijk te vinden’; ‘Verkeersregels. Lees nu wel het ANWB blad, maar daar worden er maar een paar besproken’.*

13% van de respondenten gaf aan behoefte te hebben aan het uitproberen van alternatieve vervoersmiddelen (n=43). De scootmobiel (n=12) en de elektrische fiets werden het meest genoemd (n=7). Andere opvallende vervoersmiddelen die genoemd werden: een cana of biro, een driewieler en de regiotaxi. Een aantal deelnemers gaf aan niet te weten welke alternatieve vervoersmiddelen er zijn en dus ook niet welke ze zouden willen uitproberen (n=4).

8% van de deelnemers gaf aan behoefte te hebben aan meer informatie over bepaalde onderwerpen (n=26). Ook hier werden opvallend vaak nieuwe verkeersregels genoemd (n=8). Andere informatiebehoeften hadden te maken met de scootmobiel (n=2) en zaken als elektrisch rijden, handhaving, hulpmiddelen voor veiligheid en zien in het donker.

5% van de respondenten gaf aan behoefte te hebben aan persoonlijk advies op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid (n=18). Op de vraag van wie ze advies zouden willen krijgen, werden zorgverleners het meest genoemd (n=5) gevolgd door gezinsleden (n=4) en vrienden (n=3).

De vraag over behoeften bood ook een ‘Anders, namelijk...’ optie. Deze optie is door 51% (n=171) van de respondenten geselecteerd. De antwoorden variëren, maar opvallend is dat 30% (n=99) aangeeft nog geen behoefte te ervaren. Een ander relatief vaak voorkomend thema in de antwoorden is de toegankelijkheid van de openbare ruimte en de rol van de gemeente daarin. Ook komt de informatiebehoefte over de wijzigingen in verkeersregels, regelgeving rondom het gebruik van elektrische fietsen en over herkeuring van het rijbewijs regelmatig terug. Tot slot gebruiken een aantal ouderen deze vragenlijst om hun ongenoegen over het CBR te uiten.

323 ouderen hebben antwoord gegeven op de vraag wat zij nodig hebben om in de toekomst mobiel te blijven. Dit was een open vraag en de antwoorden variëren sterk. Een groot deel van de ouderen gaf aan een goede gezondheid nodig te hebben (48%; n=155). Andere antwoorden die meerdere keren genoemd zijn: beter openbaar vervoer, waaronder gratis OV en hulp bij OV (9%; n=31), behoud eigen vervoer (7%; n=23), hulpmiddelen, zoals scootmobiel en rollator (6%; n=20) en een veilige en toegankelijke omgeving (8%; n=29). Andere antwoorden waren: aangepaste vervoersmiddelen, vervoer op maat, (algemene) informatie, een opfriscursus en informatie over verkeersregels.

4.1.3. Informatie zoeken over mobiliteit en verkeersveiligheid

De meeste respondenten geven aan informatie op internet te zoeken, gevolgd door de ANWB en de media. Een gemeente- of buurthuis lijkt ook een goede optie. Opvallend is dat 23% aangeeft nooit informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid te zoeken.

Tabel 2. Zoekplaatsen van ouderen voor informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid (totaal n=323)

Antwoord Categorie	Aantal (n)	Percentage (%)
Internet	184	57
ANWB	117	36
Media (krant, radio, tv)	92	29
Eigen omgeving (bijvoorbeeld familie of vrienden)	71	22
Rijkswaterstaat (bijvoorbeeld van A naar Beter)	62	19
Gemeente of buurthuis	53	16
Veilig verkeer Nederland	49	15
Huisarts of andere zorgverlener	21	7
CBR	14	4
Patiëntverenigingen	10	3
Anders, namelijk: (Aktiegroep het oude westen; fietsersbond; Fietsersbond; Geen.; ik lees hier de mogelijkheden; kenniscentrum sport; KNAC; Mobiliteitswereld; Niets; Provinciale Waterstaat; revalidatieteam; Routenet)	12	4
Niet van toepassing, ik zoek nooit informatie hierover	74	23

4.2 Uitkomsten vragenlijst voor professionals

4.2.1. Beschrijving van de respondenten

De vragenlijst die is uitgezet onder professionals en vrijwilligers in zorg en welzijn heeft 184 reacties opgeleverd, soms ontbreken enkele antwoorden. Er zijn in totaal 125 vragenlijsten volledig ingevuld, voornamelijk door ergotherapeuten (23%), verpleegkundigen (14%), fysiotherapeuten (8%), thuiszorgmedewerkers (8%), beleidsmedewerkers (7%) en casemanagers (6%). De overige categorie betrof voornamelijk medisch specialisten, coördinatoren van specifieke programma's en managers van zorgorganisaties. Zie tabel 3.

Tabel 3. Functie van de respondenten (n=184)

Functie respondenten	Aantal (n)	Percentage (%)
Ergotherapeut	43	23
Verpleegkundige	25	14
Fysiotherapeut	14	8
Thuiszorgmedewerker	14	8
Beleidsmedewerker	12	7
Casemanager	11	6
Ouderenadviseur	7	4
Vrijwilliger	7	4
Praktijkondersteuner-huisarts	6	3
Wijkverzorger	5	3
WMO-consulent	5	3
(Buurt)sportcoach	5	3
Overig	20	11

4.2.2 Wat doen organisaties al op het gebied van (veilige) mobiliteit?

Professionals gaven aan dat zij het thema mobiliteit en verkeersveiligheid op verschillende manieren met ouderen bespreken. Hoewel vaak genoemd werd dat ieder individu anders is en om een andere aanpak vraagt, hebben we een aantal overkoepelende manieren geïdentificeerd (bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk):

- bespreken van risico's;
- aanbieden van hulpmiddelen;
- wijzen op alternatieve vervoersopties;
- doorverwijzen naar een andere professional;
- mobiliteitstraining en beweeg oefeningen.

Bespreken van risico's

53% van de respondenten bespreekt de risico's met de oudere. Dit blijkt ook uit de volgende quote van een verpleegkundige: *'Ik bespreek dan de risico's en geef hierop passende adviezen. Deze adviezen zijn zeer afhankelijk van de situatie en de betreffende oudere. Regelmatig overleg ik ook met een ergotherapeut.'* Respondenten vinden het belangrijk tijdens het bespreken van de risico's ouderen zelf te vragen wat zij verstaan onder mobiliteit en wat hun wensen daarin zijn. Zo gaf een WMO-consulent aan dat hij/zij de situatie bespreekt met de oudere(n), om vervolgens te kijken naar *"wat ze onder mobiliteit verstaan en wat hun wensen zijn. Daarna ga ik onderzoeken*

wat voor opties er zijn om de mobiliteit en verkeersveiligheid te verbeteren wanneer dit nodig is.”
Dit laat het belang zien van een op maat gegeven advies waarin de oudere zelf een actieve meedenkrol vervult.

Aanbieden van hulpmiddelen

49% van de respondenten wijst de oudere op het gebruik van hulpmiddelen. Veelgenoemd: scootmobiels, fiets met lage instap, elektrische fietsen, driewielige fietsen, rollator en schoeisel wat goed om de voet zit en niet glad is. Een kanttekening die ergotherapeuten vaak plaatsen: het gebruik van scootmobiels en elektrische fietsen is niet voor iedere oudere wenselijk. Deze vervoersmiddelen brengen namelijk ook gevaren met zich mee, onder andere door de hoge snelheidsmogelijkheden en (gebrek aan) controle. Het is belangrijk alert te zijn op mogelijke gevaren en eventueel een cursus aan te bieden.

Wijzen op alternatieve vervoersopties

30% van de respondenten informeert ouderen over alternatieve vervoersopties. Afhankelijk van het beroep van de respondent wordt de oudere ook ondersteund in de aanvraag voor alternatief vervoer, zoals wijkbussen, regiotaxi, Wmo-vervoer, AutoMaatje en lokale vervoersinitiatieven met vrijwilligers.

Doorverwijzen naar een andere professionals

21% van de respondenten verwijst door om mobiliteitsproblematiek aan te pakken. De ergotherapeut wordt veel genoemd, het volgende citaat van een ergotherapeut illustreert het belang: *‘Bij ergotherapie wordt het volledige functioneren in kaart gebracht. Mobiliteit binnen en buiten is een onderdeel daarvan omdat mensen hierdoor (on)mogelijkheden hebben om in contact te komen en eigen regie te hebben. Ik bespreek het belang van mobiliteit voor de betreffende persoon en welke mogelijkheden er zijn. Afhankelijk van de problemen verwijs ik mensen naar fysiotherapie voor verbetering van mobiliteit of Wmo of CBR voor rijvaardigheid. Indien nodig observeer, adviseer en train ik mensen in verkeersveiligheid.’* De ergotherapeut kan dus als schakel fungeren tussen verschillende professionals.

Mobiliteitstraining en beweegoefeningen

9% van de respondenten gaf het belang aan van mobiliteitstrainingen en beweegoefeningen. Denk bijvoorbeeld aan cursussen valpreventie, oefenprogramma's via ergo- en/of fysiotherapeuten, oefenen met scootmobiel rijden, omgang met de rollator tijdens dagelijkse activiteiten en oefenen met fietsen in het verkeer. Ook tips gegeven over bijvoorbeeld het verder vooruitkijken in het verkeer en lichaamshoudingen blijken nuttig te zijn.

Als we vragen welke interventies de professionals al inzetten binnen hun eigen organisatie krijgen we soortgelijke antwoorden (tabel 4). Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan in ieder geval hulpmiddelen aan te bieden aan ouderen om de mobiliteit en verkeersveiligheid te vergroten. Hierbij kan gedacht worden aan rollators, elektrische fietsen, scootmobiels, rolstoelen, en de duofiets. Andere interventies bestaan uit het aanbieden van cursussen/trainingen/bijbscholing op het onderwerp mobiliteit en verkeersveiligheid. Zo worden er groepstrainingen aangeboden voor bijvoorbeeld mensen met COPD en andere ziektebeelden. Ergotherapeuten geven daarnaast aan zowel de ouderen als professionals te voorzien van trainingen over het onderwerp mobiliteit en verkeersveiligheid. Het belang van multidisciplinaire samenwerkingen benadrukt door meerdere

respondenten. Vooral de ergotherapeut, fysiotherapeut en buurtsportcoach lijken daarin een belangrijke rol te spelen.

Tabel 4. Aangeboden interventies vanuit organisaties waar respondenten werkzaam zijn (totaal n=138; meerdere antwoorden mogelijk)

Antwoord Categorie	Aantal (n)	Percentage (%)
Hulpmiddelen aanbieden	66	48
Bijscholing/trainingen	33	24
Samenwerking tussen hulpverleners faciliteren	24	17
Keuringen en checklists aanbieden	3	2
Geen	19	14

4.2.3 Wat zijn ervaren kennis- en informatiebehoeften van professionals?

Tabel 5. Ervaren vindbaarheid onder professionals van informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen (totaal n=150)

Antwoord Categorie	Aantal (n)	Percentage (%)
Ik heb nooit informatie gezocht	21	14
Ik vind nooit de benodigde informatie	3	2
Ik vind de benodigde informatie vaak niet	8	5
Ik vind de benodigde informatie soms	36	24
Ik vind de benodigde informatie vaak	66	44
Ik vind altijd de benodigde informatie	16	11

Tabel 5 illustreert dat de meerderheid (55%) altijd of vaak de benodigde informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid vindt. Daarentegen geeft ongeveer een derde van de deelnemers aan niet altijd of niet vaak de benodigde informatie te vinden.

Tabel 6. Ervaren tevredenheid professionals over beschikbare informatie rond mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen (totaal n=125)

Antwoord Categorie	Aantal (n)	Percentage (%)
Zeer tevreden	2	2
Tevreden	38	30
Neutraal	65	52
Ontevreden	17	14
Zeer ontevreden	3	2

Tabel 6 laat zien dat 52% van de professionals neutraal staat tegenover de beschikbare informatie rond mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen. Verder geeft 32% aan (zeer) tevreden te zijn en 16% (zeer) ontevreden te zijn.

Tabel 7. Ervaren benodigheden onder professionals om ouderen voldoende te kunnen informeren over mobiliteit en verkeersveiligheid (totaal n=144; meerdere antwoorden mogelijk)

Antwoord Categorie	Aantal (n)	Percentage (%)
Meer kennis en informatie over verschillende interventies op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid	76	53
Meer kennis en informatie over alternatieve vervoersmiddelen voor ouderen	51	35
Meer kennis en informatie over hulpmiddelen om mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen te vergroten	44	31
Meer kennis en informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen	43	30
Anders	40	28

Tabel 7 laat zien dat professionals voornamelijk behoefte hebben aan meer kennis en informatie over verschillende interventies op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid (53%). Ongeveer een derde geeft aan meer behoefte te hebben aan kennis en informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid in het algemeen en/of alternatieve vervoersmiddelen en/of hulpmiddelen. De andere genoemde behoeften hebben vooral betrekking op informatie over de rol van de ergotherapeut, over het rijbewijs en herkeuring en helderheid rond de financiering van onder andere hulpmiddelen en alternatieve vervoerswijzen.

Professionals willen deze informatie en kennis vooral opdoen via digitale wegen (75%) maar ook via bijeenkomsten, folders, de gemeente en andere hulpverleners. Een combinatie van verschillende wegen zou ook prettig zijn volgens meerdere respondenten.

4.2.4 Welke ideeën leven er verder onder professionals?

Er zijn verschillende ideeën aangeleverd om de interventies op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen verder te ontwikkelen. Zo bestaat de wens om interventies op een laagdrempelige manier aan te bieden. Een van de respondenten verwoordde het zo: *‘Op dit moment zijn er veelal cursussen op dit gebied door organisaties. Het animo is wisselend, maar hier hangt ook een kostenplaatje aan. Dit zou laagdrempeliger moeten zijn.’* Er zijn ook specifieke voorbeelden van interventies genoemd:

- Ieder jaar een gratis rijles op maat voor ouderen.
- Vrijwillige rijvaardigheidstesten (snel toegankelijk zonder wachtlijsten).
- Leefstijlprogramma’s.
- Kennis in de zorg over mobiliteit verhogen.
- Programma’s om bewustwording onder ouderen te stimuleren.
- Verbeterde toegankelijkheid van openbare ruimten (onder andere oversteekplaatsen, stoepen, looproutes, meer zitgelegenheden, openbare toiletten, voldoende groentijd bij stoplichten, betere afstemming tussen gids- en blindegeleidelijnen bij OV-haltes en stations)

en aansluitende openbare ruimtes, hoogteverschillen tussen haltes, obstakels op de weg, gladheidsbestrijding in de winter en meer aandacht voor slechtzienenden).

- Campagnes om regionaal/landelijk meer bewustzijn te creëren over ouderen in het verkeer.
- Cursussen/lessen voor het juiste gebruik van hulpmiddelen. Eventueel een keuring voor gebruik van de hulpmiddelen. Mocht de oudere niet door de keuring komen, dan kan hij of zij gericht begeleid worden om het gebruik te verbeteren.
- Promotie van de huidige mogelijkheden voor alternatieve vervoersmiddelen (zoals de Wmo-taxi en driewielige fiets).
- Meer bekendheid geven aan de beschikbaarheid van ergotherapie.
- Bestaande cursussen beter met elkaar combineren en daar meer publieke aandacht aan geven.

Het belang van multidisciplinaire samenwerking wordt onderbouwd door met een *'holistische blik naar de mobiliteit van ouderen'* te kijken. De samenwerking tussen onder andere huisartsen, buurtsportcoaches, wijkverpleging, fysiotherapeuten, ergotherapeuten en Wmo-consulenten wordt hierin benadrukt. Hulpverleners geven ook aan dat zij meer mogelijkheden zouden willen om het CBR te waarschuwen als de rijvaardigheid in het geding komt. Zoals een van hen het verwoordde: *'Als de cliënt niet door de rij-test komt en bezwaar maakt, komt er geen einde aan de procedure met alle gevolgen van dien.'* Er zou een duidelijk afkappunt moeten komen als autorijden niet meer veilig is. Veel hulpverleners hebben nu alleen een adviserende rol maar kunnen geen maatregelen treffen.

Ten slotte geven professionals nog een aantal aandachtspunten mee:

- Er is aandacht nodig voor de toegankelijkheid van de directe omgeving van ouderen die minder mobiel zijn.
- Er is meer kennis en regelgeving nodig over het gebruik van elektrische fietsen.
- Veel mogelijkheden zijn onbekend bij ouderen en veel van hen kunnen geen informatie opzoeken via internet.
- Ouderen zijn vaak benieuwd naar de kosten van verschillende mogelijkheden en alternatieven. Die zijn vaak lastig te vinden.
- Ouderen schaffen steeds vaker zelf een voorziening aan zonder advies in te winnen en komen er dan achter dat het niet werkt. Goede informatie over gebruik van voorzieningen is van belang.

4.3 Uitkomsten desk- en websiteresearch

In de bijlagen 1 en 2 ziet u de resultaten van de desk- en website research:

- een overzicht van de vertegenwoordiging van het onderwerp mobiliteit en verkeersveiligheid op de websites van de partners van BeterOud;
- een overzicht van interventies en materialen gesorteerd op de behoeften van ouderen en professionals in zorg en welzijn rond het thema mobiliteit en verkeersveiligheid.

5. Conclusies

De professionals die de vragenlijst hebben ingevuld geven aan op verschillende manieren aandacht te besteden aan het onderwerp mobiliteit en verkeersveiligheid. Dit bevestigt dat de professionals in zorg en welzijn een grote rol (kunnen) vervullen in het bespreekbaar maken van het onderwerp. Uit dit onderzoek komen verschillende aandachtspunten naar voren.

5.1 Een multidisciplinaire aanpak is nodig

Veel ouderen geven aan een goede gezondheid nodig te hebben om mobiel te blijven. Om gezondheid bij kwetsbare ouderen te bevorderen kun je denken aan preventieve maatregelen, zoals voldoende bewegen. [De website van partner Kenniscentrum Sport, Alles over Sport](#) geeft verscheidende redenen waarom voldoende bewegen goed is voor de gezondheid van ouderen. Zoals de professionals aangeven in de vragenlijst: een holistische benadering van mobiliteit is gewenst. Het is belangrijk om naar het leven van de oudere als geheel te kijken. In het leven van de oudere komen de verschillende domeinen zoals zorg, welzijn, sport, wonen en verkeer samen. Meerdere professionals kaarten het belang aan van een integrale, multidisciplinaire aanpak met bijvoorbeeld huisartsen, buurtsportcoaches, wijkverpleging, fysiotherapeuten, ergotherapeuten en WMO-consulenten. Echter, uit dit onderzoek blijkt dat de doorverwijzing, met name naar de ergotherapeut, nog onvoldoende gebeurt.

5.2 Onduidelijkheid over huidige maatregelen

Zowel ouderen als professionals en mantelzorgers merken op dat zij moeite hebben met de onduidelijkheid over maatregelen en beleid rond rijbewijs, elektrisch fietsen en elektrisch rijden. Men heeft behoefte aan kaders om gesprekken te voeren over het wel of niet blijven rijden. Professionals en naasten geven aan dat hun mening ondermijnd kan worden doordat zij geen concrete handvatten hebben om de oudere bepaalde handelingen af te raden. Meerdere keren vertelden professionals en naasten dat zij de oudere sterk hebben afgeraden nog zelf auto te rijden. Dergelijke zorgen en adviezen van professionals en/of naasten lijken niet meegenomen te worden in het CBR-traject om het rijbewijs van de oudere te verlengen. Professionals pleiten daarom voor striktere maatregelen rond de verlenging van het rijbewijs. Professionals geven aan dat het voor ouderen belangrijk is zich bewust te zijn van het feit dat het niet alleen om hun eigen veiligheid gaat, maar ook om de veiligheid van andere verkeersdeelnemers. Ouderen en naasten geven aan dat zij informatie wensen over procedures rond herkeuring van het rijbewijs, wijzigingen in verkeersregels en regelgeving over het gebruik van onder andere elektrische fietsen. Dit illustreert de noodzaak om aandacht te geven aan duidelijke maatregelen over de verkeersdeelname van ouderen en toegankelijke informatie hierover.

5.3 Behoeften van ouderen en professionals met betrekking tot mobiliteit en verkeersveiligheid

Ouderen en professionals geven aan behoefte te hebben aan *digitale* kennis en informatie over verschillende interventies op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid. Maar ook aan de andere onderwerpen blijkt behoefte te zijn: kennis en informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid in het algemeen en/of alternatieve vervoersmiddelen en/of hulpmiddelen. Opvallend is dat zowel de ideeën van professionals over te ontwikkelen interventies als de behoeften van de ouderen vooral gaan over de volgende onderwerpen:

1. Op maat en persoonlijk advies. Voornamelijk ergotherapeuten, fysiotherapeuten, en/of buurtsportcoaches lijken een rol te spelen in het leveren van dergelijke persoonlijke adviezen. Zij leveren bijvoorbeeld advies en begeleiding bij barrières in dagelijkse activiteiten, denken mee over keuzes en verdeling van dagelijkse activiteiten en geven voorlichting aan naasten.
2. De mogelijkheden van (het uitproberen van) alternatieve vervoersmiddelen.
3. Het volgen van trainingen of cursussen. Denk bijvoorbeeld aan (vrijblijvende) rijcursussen, cursussen valpreventie, lessen over het juiste gebruik van hulpmiddelen en informatie over veranderende verkeersregels.
4. Meer informatie en kennis over mobiliteit en verkeersveiligheid bij ouderen. Bijvoorbeeld campagnes om regionaal/landelijk meer bewustzijn te creëren over ouderen in het verkeer en het promoten van de huidige mogelijkheden voor alternatieve vervoersmiddelen.
5. Verbeterde toegankelijkheid van openbare ruimten (zoals oversteekplaatsen, stoepen, looproutes, meer zitgelegenheden, openbare toiletten, voldoende groentijd bij stoplichten, betere afstemming tussen gids- en blindegeleidelijnen bij OV-haltes en stations en aansluitende openbare ruimtes, hoogteverschillen tussen haltes aanpassen, obstakels op de weg, betere gladheidsbestrijding in de winter, meer aandacht voor slechtzienden).
6. Duidelijkheid over maatregelen en beleid over rijbewijs, elektrisch fietsen en elektrisch rijden, voor ouderen, naasten en professionals.

Een deel van deze behoeften komt ook terug in de aanbevelingen van een onderzoek van Kenniscentrum Sport (Korbee & Koster, 2014), te weten: het ontwikkelen van verkeerslessen- en trainingen en een veilige fysieke leefomgeving. Kenniscentrum Sport heeft hiervoor de volgende suggesties: het aanleggen van autoluwe zones, het hanteren van het STOP-principe en het zorgen voor veilige oversteekplaatsen.

Andere tips van professionals voor te ontwikkelen interventies die niet genoemd zijn door ouderen: kennis in de zorg over mobiliteit verhogen, leefstijlprogramma's en programma's om bewustwording onder ouderen te stimuleren.

5.4 Informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid wordt niet altijd gevonden

Uit dit onderzoek blijkt dat ongeveer een derde van de professionals niet altijd of niet vaak de benodigde informatie vindt. Ouderen ontvangen de informatie het liefst via internet.

Kanttekening: we hebben gewerkt met een digitale vragenlijst, dus ouderen die niet vaardig zijn met het internet hebben hem waarschijnlijk niet ingevuld. Dit kan dus een vertekend beeld geven. Professionals geven ook aan dat zij merken dat veel ouderen het lastig vinden de juiste informatie te vinden op het internet. Professionals vinden zelf de informatie het liefste via internet, maar zouden ook graag iets op papier willen om mee te geven en uit te delen.

Het blijkt dat op de websites van BeterOud en haar partners nog relatief weinig informatie te vinden is over mobiliteit en verkeersveiligheid (zie bijlage 1). We zien dat er wel veel informatie beschikbaar is die een antwoord kan geven op de behoeften van ouderen en professionals (zie bijlage 2). Toch blijken veel ouderen en professionals nog behoefte te hebben aan cursussen en informatie over de zes onderwerpen. Uit de inventarisatie blijkt dat een deel van de interventies

en initiatieven die een mogelijk antwoord geven op de behoeften van ouderen en professionals nog niet te vinden is op de websites van (de partners van) BeterOud. Ook concluderen we dat de informatie die daar wel te vinden is, gefragmenteerd is; een specifieke vindplek over dit onderwerp heeft geen van de partners.

Dat er al veel interventies zijn ontwikkeld blijkt ook uit het rapport dat eerder is opgesteld door het ministerie van I&W (Nägele, den Hoed, Holtrop, 2019). Toch is deze informatie vaak lastig te vinden of vooral te vinden via websites van de rijksoverheid en organisaties gericht op verkeer en vervoer (zoals SWOV, VVN en de ANWB) en niet via de kanalen die als doel hebben ouderen en professionals te bereiken. We constateren dat er veel rapporten geschreven zijn over het onderwerp, terwijl we uit ervaring weten dat professionals en ouderen - de bezoekers van BeterOud - de voorkeur hebben voor praktische handvatten, korte teksten en beeldmateriaal. Daarnaast blijkt dat er weinig algemene toegankelijke informatie te vinden is, maar vooral specifieke, versnipperde informatie.

Intussen hebben we dan ook een begin gemaakt om het thema mobiliteit en verkeersveiligheid beter vindbaar te maken door het een plek te geven op de website van BeterOud. Neem een kijkje op: <https://www.beteroud.nl/nieuws/mobiliteit-vermindert-eenzaamheid> en op: www.beteroud.nl/nieuws/doortrappen-veilig-op-de-fiets

6. Adviezen

1. Bekijk samen met professionals en ouderen de bestaande interventies en informatiematerialen. Onderzoek wat de redenen zijn om deze wel of niet te gebruiken. Denk daarbij aan de gebruiksvriendelijkheid, de vindbaarheid en de begrijpelijkheid van de bestaande interventies en materialen.
2. Zorg voor een betere ontsluiting en vindbaarheid van bestaande informatie en kennis bij ouderen en professionals. Sluit aan bij kanalen die al bezocht worden door de doelgroepen. Denk hierbij aan (doorverwijzingen via) de kanalen van (de partners van) BeterOud.
3. Ontwikkel waar nodig samen met professionals en ouderen toegankelijk informatiemateriaal dat zij zelf kunnen gebruiken, maak daarbij gebruik van de materialen die al bestaan.
4. Organiseer interviews of een focusgroep, waarbij je meer kwalitatieve informatie ophaalt en ook meer inzicht krijgt in de wensen van ouderen die digitaal minder vaardig zijn.
5. Heb aandacht voor de uitkomst van dit onderzoek waarin veel ouderen aangeven nog geen behoeften te hebben rond mobiliteit. Het is belangrijk dat zij tijdig nadenken over hun toekomst en voorbereid zijn op eventueel verlies van mobiliteit.
6. Zorg ervoor dat de maatregelen rond rijbewijs, elektrisch fietsen en elektrisch rijden helder en eenduidig zijn. Onderzoek de mogelijkheden om ook het perspectief van naasten en professionals hierin mee te nemen.
7. Bekijk het onderwerp mobiliteit vanuit een holistisch en integraal perspectief. Bevorder een multidisciplinaire aanpak. De (perceptie van) gezondheid van de oudere speelt een belangrijke rol in het mobiel blijven. In beweging blijven is daarvoor een essentiële basis, evenals het vertrouwen in jezelf. Leg waar mogelijk de link met het Nationaal Preventieakkoord.
8. Onderzoek specifiek de mogelijkheden om de rol van ergotherapeuten duidelijker te positioneren op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid (bij ouderen).

9. Laat de kwaliteit van bestaande initiatieven zien, bijvoorbeeld door bepaalde interventies aan te bevelen. Dit helpt ouderen en professionals een onderbouwde keuze te maken.
10. Stimuleer het uitproberen van alternatieve vervoersmiddelen, bijvoorbeeld via een loket van de gemeente, of maak hier afspraken over met leveranciers.

7. Mogelijkheden voor samenwerkingen met BeterOud

Op basis van de uitkomsten van deze verkenning zien wij een aantal mogelijkheden om als BeterOud de samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat uit te bouwen.

1. Een inkoppertje mobiliteit en verkeersveiligheid

BeterOud ontwikkelde eerder een inkoppertje op het gebied van bewegen. Een inkoppertje is een infographic, waarbij via doorklikmogelijkheden informatie in een overzichtelijk geheel gepresenteerd wordt. We zouden een inkoppertje kunnen maken waarin de bestaande informatie van partijen zoals ANWB en VVN en de informatie van de partners van BeterOud een plek krijgt.

2. Een werkplaats gericht op de levenslijn van ouderen

Vanuit BeterOud zijn eerder werkplaatsen geïnitieerd. Een werkplaats is een actieve werkvorm waarin 5 tot 15 deelnemers samen een product ontwikkelen. Een werkplaats voorziet in een kennisbehoefte voor een specifieke groep eindgebruikers, die deze kennis kunnen toepassen in hun dagelijkse (beroeps)praktijk. Een werkplaats is van tijdelijke aard. De kennis en de resultaten zijn na afloop van de werkplaats vrij beschikbaar en direct toe te passen in de praktijk van wonen, welzijn, zorg en/of opleidingen. Een voorbeeld van een product dat ontwikkeld is in een werkplaats van BeterOud is de Wie-is-wie: <https://www.beteroud.nl/nieuws-wie-is-wie-netwerk-tool>

Wij stellen voor om in een werkplaats, samen met ouderen en professionals uit wonen, sport, zorg en welzijn, de levenslijn van de oudere rond het thema mobiliteit en verkeersveiligheid in kaart te brengen. Deze levenslijn heeft verschillende doelen:

1. Het in kaart brengen van momenten waarop ouderen en hun omgeving (dus ook professionals) specifieke informatie nodig hebben.
2. Het in kaart brengen van de (informatie)wensen en behoeften van ouderen op specifieke momenten in hun leven.
3. Het stimuleren van bewustwording van ouderen om zich voor te bereiden op het ouder en minder mobiel worden.

Ook bekijken we in de werkplaats het huidige informatie- en kennisaanbod en onderzoeken we de redenen waarom ouderen en professionals deze nu niet vinden of gebruiken. Daarnaast onderzoeken we of er specifieke informatie of hulpmiddelen ontbreken.

3. Een scan voor ouderen om behoefte en bestaande informatie te matchen

Als we de levenslijn in kaart hebben gebracht en bijbehorende informatie en kennis hebben gevonden, kunnen we een scan ontwikkelen met vragen die ouderen helpt erachter te komen hoe hun huidige situatie is rond mobiliteit. Ook kunnen ze advies krijgen over hulpmiddelen, zoals een

e-learning over verkeer en verkeersregels, een cursus valpreventie, een trainingsschema met oefeningen of tips voor de aanschaf fiets, e-bike of driewielers.

8. Bronnenlijst

- CBS, 2018. Feiten en cijfers ouderen in Nederland, via <https://www.loketgezondleven.nl/gezonde-gemeente/themadossiers/gezond-en-vitaal-ouder-worden/feiten-en-cijfers-ouderen>
- Goldenbeld, (2015). Effecten van vergrijzing op verkeersgedrag en mobiliteit, <https://www.swov.nl/publicatie/effecten-van-vergrijzing-op-verkeersgedrag-en-mobiliteit>
- Korbee, S., & Koster, L. (2014). Fit en vitaal, bewegen in de wijk doen wij toch allemaal?: onderzoek naar een beweegvriendelijke omgeving voor senioren. Ede: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB, nu Kenniscentrum Sport).
- Movisie (2018) Kwetsbare ouderen hebben sociale basis nodig, <https://www.movisie.nl/artikel/kwetsbare-ouderen-hebben-solide-sociale-basis-nodig>
- Nägele, R., den Hoed, A., Holtrop, F., (2019). Veilige mobiliteit ouderen en sociaal domein, resultaten eerder onderzoek en overzicht interventies.
- Nägele, R., Roelofs, E. & Kuiken, M. (2015), Op zoek naar maatwerk voor de problematiek van oudere automobilisten, ROV-ON
- Van de Riet, K. (2018). Mobiliteit draagt bij aan het verminderen van eenzaamheid. *Geron*, 20 (3), 47-49.

Bijlage 1. Overzicht van informatie m.b.t. het thema mobiliteit en verkeersveiligheid op websites van (partners van) BeterOud

Actiz:

- <https://www.actiz.nl/homepage> - 6 hits mobiliteit in categorie 'nieuws'; 18 hits in categorie 'kennis'; meer dan 100 hits in categorie 'documenten' en geen in webshop
 - Nieuws: de zes gevonden artikelen benoemen mobiliteit als onderwerp wat van belang is, met name als iets waarin ondersteund moet worden zodat mensen langer thuis kunnen blijven
 - Kennis: [de 18 resultaten in de categorie kennis richting zich vooral op uit welke wet en regelgeving hulpmiddelen worden vergoed \(zoals rollator en scootmobiel\). Andere bronnen lijken te gaan over arbeidsmobiliteit van zorgprofessionals en zijn niet van toepassing](#)
 - [Over aanvraag hulpmiddelen: https://www.actiz.nl/stream/fag-vereenvoudiging-hulpmiddelenzorg.pdf](https://www.actiz.nl/stream/fag-vereenvoudiging-hulpmiddelenzorg.pdf)
 - <https://www.actiz.nl/nieuws/web/ouderenzorg/open/2019/06/vereenvoudiging-hulpmiddelenzorg-voor-clienten-in-een-wlz-instelling>
 - [Grijs, groen en gelukkig – hoe betrek je ouderen met beperkte mobiliteit bij de natuur - https://www.actiz.nl/nieuws/web/ouderenzorg/open/2018/09/help-ouderen-naar-buiten](https://www.actiz.nl/nieuws/web/ouderenzorg/open/2018/09/help-ouderen-naar-buiten) - het programma kijkt o.a. naar activiteiten die ouderen met beperkte mobiliteit in de natuur kunnen doen
 - Toolkit dementievriendelijk ontwerpen: <https://www.kcwz.nl/doc/dementie/Toolkit-dementievriendelijk-ontwerpen.pdf>
 - Bericht over tarieven van voorzieningen: <https://www.actiz.nl/nieuws/wlz-tarieven-overheveling-mobiliteitshulpmiddelen-en-roerende-voorzieningen-aangepast>.

Habion:

- <https://www.habion.nl/> - 0 hits mobiliteit

KBO-PCOB:

- <https://www.kbo-pcob.nl/?s=mobiliteit> – 13 hits mobiliteit – met name nieuwsberichten n.a.v. (politieke) gebeurtenissen waar mobiliteit genoemd wordt, geen specifieke informatie of artikelen over het thema mobiliteit. Op de website van PCOB staan wel enkele handige hulpmiddelen voor ouderen: <https://www.pcob.nl/uw-belang/zorg-welzijn-wonen/welzijn/mobiliteit-van-senioren-en-ouderen>

Kenniscentrum Sport:

- <https://www.kenniscentrumsport.nl/>
 - [Mobiliteit ouderen levert geen hits op in de zoekbalk. Onder het thema 'sport- en beweeginterventies' zijn echter wel 61 interventies te vinden specifiek voor ouderen \(65+\). Voorbeelden zijn: BeweegKuur Fysieke Bewegingen, Sportmaat voor Werkdaad, X-Fittt 2.0, NEW.ROADS.](#)
 - Op kenniscentrum sport vind je ook de Beweegvriendelijke Omgeving Scan, met daarin aandacht voor functionele en recreatief lopen / fietsen gericht op bereikbaarheid van activiteiten / accommodatie. In deze scan komen zowel fysieke aspecten (Hardware), sociale aspecten (Software) en organisatorische

aspecten (Orgware) aan bod in de BVO-scan:

<https://tools.kenniscentrumsport.nl/bvo-scan/tool/bewegvriendelijke-omgeving-scan-bvo-scan/>

- [De site Alles over sport is ook van het kenniscentrum en levert veel interessante artikelen op: https://www.allesoversport.nl/?s=mobiliteit+ouderen](https://www.allesoversport.nl/?s=mobiliteit+ouderen)
 - [Specifiek zoeken naar mobiliteit en ouderen levert 58 artikelen op. Vooral de artikelen over instrumenten voor het agenderen van een bewegvriendelijke omgeving \(https://www.allesoversport.nl/artikel/instrumentenoverzicht-bewegvriendelijke-omgeving/\)](https://www.allesoversport.nl/artikel/instrumentenoverzicht-bewegvriendelijke-omgeving/), een artikel over mobiliteit bij ouderen (<https://www.allesoversport.nl/artikel/ouderen-met-mobiliteitsproblemen-met-coach2move-bewegen-ze-meer/>), een overzicht van interventies voor valpreventie (<https://www.allesoversport.nl/artikel/activiteiten-en-valpreventie-voor-kwetsbare-ouderen/>), een artikel over groen omgeving (<https://www.allesoversport.nl/artikel/investeer-in-groen-voor-ouderen/>) en artikelen over hoe professionals ouderen kunnen aanzetten tot meer bewegen (<https://www.allesoversport.nl/artikel/ouderen-langer-thuis-laten-wonen-door-bewegen-inzichten-voor-professionals/>) lijken relevant.

KNVG:

- <http://www.knvg.nl/zoekresultaten.aspx?search=mobiliteit> – 5 hits – met name de toetsingscriteria Zorg & Welzijn & Wonen & Mobiliteit zijn mogelijk relevant, maar er wordt weinig context gegeven over wanneer deze toetsingscriteria van belang zijn ('De 11 toetsingscriteria die hieronder worden genoemd, gaan niet in op specifieke gewenste invulling. Ze geven de randvoorwaarden aan waaraan een voorstel getoetst wordt op een algemener niveau')

Laego:

- <https://laego.nhg.org/> - 1 hit mobiliteit – niet relevante aankondiging van bijeenkomst waar het woord mobiliteit genoemd wordt

LKCA:

- <https://www.lkca.nl/> - hits 8 hits (<https://www.lkca.nl/zoekresultaat?q=mobiliteit>) – niet relevant voor dit project, resultaten gaan over vervoer kinderen naar culturele activiteiten

Movisie:

- <https://www.movisie.nl/> - hits 9 mobiliteit (https://www.movisie.nl/zoeken?fulltext=mobiliteit&sort_bef_combine=search_api_relevance+DESC)
 - artikel over Automaatje (<https://www.movisie.nl/artikel/anwb-automaatje-simpel-succesvol-eezaamheidsbestrijding>) en particuliere vervoersdienst (<https://www.movisie.nl/interventie/particuliere-vervoersdienst>).
 - In het artikel over 'welzijscanvas' wordt een scootmobiel als voorbeeld gebruikt (<https://www.movisie.nl/artikel/ondernemen-welzijscanvas>) – is een methodiek om in kaart te brengen wat iemand nodig heeft. Artikel waarin verminderde mobiliteit als oorzaak van eenzaamheid wordt genoemd

NVOG:

- <https://www.gepensioneerden.nl/zoeken?q=mobiliteit> – 3 hits – enkel nieuwsberichten waarin het woord mobiliteit voorkomt, maar niet specifiek over het thema mobiliteit

ROS:-netwerken:

- <https://www.ros-netwerk.nl/> – 3 hits over mobiliteit in hun nieuws:
 - o ‘beter bewegen leidt tot minder vallen’ (<https://www.ros-netwerk.nl/nieuws/beter-bewegen-leidt-tot-minder-vallen>)
 - o artikel over ‘hoe kunnen ouderen in de wijk de zorg en begeleiding die ze echt nodig hebben?’ (<https://www.ros-netwerk.nl/thema-s/ouderenzorg>).
 - o artikel over het voorkomen van valpartijen: <https://www.ros-netwerk.nl/nieuws/best-practice-reos-voorkomen-valpartijen-bij-ouderen-met-preventiecoalitie-in-amstelland>

Sociaal werk Nederland:

- <https://www.sociaalwerknederland.nl/>, 110 hits in over mobiliteit, en 52 hits over mobiliteit ouderen. Van de 52 zijn er veel artikelen nieuwsberichten, waarvan een groot deel over o.a. CAO van sociaal werk gaat en dus niet relevant. Een aantal interessante artikelen voor dit project zijn:
 - o <https://www.sociaalwerknederland.nl/thema/inclusieve-samenleving-participatie/nieuws/6520-anwb-automatie-simpel-en-succesvol-in-eenzaamheidsbestrijding>
 - o <https://www.sociaalwerknederland.nl/thema/inclusieve-samenleving-participatie/nieuws/6273-fietsles-geeft-vrouwen-meer-vrijheid> (niet specifiek voor ouderen)
 - o <https://www.sociaalwerknederland.nl/thema/ouderen-mantelzorg/nieuws/7193-aantal-ouderen-onder-verkeersdoden-stijgt-help-mee-om-dat-tij-te-keren>
 - o <https://www.sociaalwerknederland.nl/thema/ouderen-mantelzorg/publicaties/publicatie/3535-sport-en-bewegen-voor-ouderen>

Stichting Educatie Zorg & Welzijn:

- De website van www.sezw.nl gaat automatisch naar de website voor een nieuwe generatie ouderenzorg congres. De website bevat geen concrete informatiebronnen over mobiliteit.

Vilans:

- [https://www.vilans.nl/zoeken#!query:\(mobiliteit\),filter:\(type:\(\)\),list:\(page:0\)](https://www.vilans.nl/zoeken#!query:(mobiliteit),filter:(type:()),list:(page:0))
- De zoekterm ‘mobiliteit’ bij Vilans.nl levert 7 hits op. De meest relevante artikelen zijn:
 - o Wandelnavigatie voor mensen met geheugenproblemen: <https://www.vilans.nl/artikelen/navigatie-app-mensen-dementie>
 - o Artikel over hulpmiddelenwijzer: <https://www.vilans.nl/websites/hulpmiddelenwijzer>
 - o Artikel over stijging van valongevallen onder ouderen: <https://www.vilans.nl/artikelen/stijging-valongevallen-ouderen>

Bijlage 2. Overzicht van bestaande interventies en materialen op de meest genoemde behoeften van ouderen en professionals in zorg en welzijn, met betrekking tot het thema mobiliteit en verkeersveiligheid:

Uit het vragenlijstonderzoek komen 6 behoeften naar voren, die veel genoemd zijn door zowel de ouderen als de professionals in zorg en welzijn. We hebben het bestaande aanbod van materialen en interventies gematcht met deze behoeften. De resultaten van deze search vindt u hieronder:

1. Op maat en persoonlijk advies

Ergotherapeuten geven aan deze rol te kunnen vervullen. Er is weinig algemene informatie op internet te vinden. Veelal specifieke informatie gaat over het aanbod van ergotherapeuten in een bepaalde regio of bij een specifieke ziekte.

- Ouderenadviseurs: een jaarlijks bezoek aan huis bij iedere 75-plusser
- Even Buurten
- Keukentafelgesprek WMO
- Fietsen alle jaren: <https://fietsenallejaren.nl/>

2. De mogelijkheden (en uitproberen) van alternatieve vervoersmiddelen

- Keuzehulp scootmobiel: <https://www.hulpmiddelenwijzer.nl/keuzehulpen/scootmobielen/>
- Ebike test ANWB: <https://www.anwb.nl/fiets/test/e-bike-test-2019>
- Workshop driewiel fiets
- Checklist e-bike: <http://www.blijfveiligmobiel.nl/keuzewijzer-e-bike/#respond>
- Automaatje: <https://www.anwb.nl/lidmaatschap/maatschappelijk/mobiliteit>
- Particuliere vervoersdienst van Movisie: <https://www.movisie.nl/interventie/particuliere-vervoersdienst>
- Online regelhulp: <https://www.regelhulp.nl/ik-heb-hulp-nodig/vervoer-en-bewegen>
- Vilans hulpmiddelenwijzer: <https://www.hulpmiddelenwijzer.nl/hulpmiddelen/bij/in-beweging>
- Website blijf veilig mobiel: <https://vvn.nl/blijf-veilig-mobiel> met onder andere:
 - o Informatie over hulpmiddelen voor de fiets: lage instap, elektrische fiets (E-bike), driewiel fiets, spiegel, zadelhoogte, excentrische pedaalarm,
 - o Hulp bij aanschaf van een e-bike: een keuzewijzer voor de aanschaf van een e-bike en een checklist met gesprekspunten om mee te nemen naar de rijwielhandelaar (downloads).
 - o Hulp bij aanschaf van een driewiel fiets: brochure 'Een driewiel fiets, iets voor u?'
 - o Keuzewijzer Mobiliteit: handige keuzewijzer voor senioren in het verkeer (auto, maar ook de e-bike, fiets, scootmobiel, brommobiel, Canta, openbaar vervoer, taxi en lopen).

3. Het volgen van trainingen of cursussen, zoals rijcursussen en lessen over het juiste gebruik van hulpmiddelen, valpreventie en verkeersregels.

- Een website over de (nieuwe) verkeersregels: <https://verkeersregels.vvn.nl/>

- Cursussen over valpreventie: <https://www.allesoversport.nl/artikel/activiteiten-en-valpreventie-voor-kwetsbare-ouderen/>
 - Opfriscursus over verkeersregels van VVN: <https://opfriscursus.vvn.nl>, ook offline
 - Veilig in de auto: de auto in het verkeer, tips voor automobilisten, test je verkeerskennis, opfriscursus op locatie, keuzewijzer mobiliteit, veilig mobiel poster, onderhoud van je auto
 - Kennistest voor fietsers - bevorderen van de theoriekennis van fietsers
 - RijZeker cursus ANWB:
 - <https://www.anwb.nl/auto/rijtrainingen/autotrainingen/rijzekertraining>
 - Cursussen Blijf b(l)ij met je rijbewijs en Bijtanken en Oppoetsen van Stichting Bevordering Verkeerseducatie: <https://www.stichtingsbv.nl/ons-aanbod/particulieren-burgers/bijtanken-oppoetsen/> en <https://www.stichtingsbv.nl/ons-aanbod/particulieren-burgers/rijvaardigheidstraining/>
 - Cursus het nieuwe fietsen: <https://vvn.nl/thuis/senioren-in-het-verkeer/het-nieuwe-fietsen>
 - Screening valanalyse: <https://www.veiligheid.nl/valpreventie/interventies/screening>
 - [Thuis onbezorgd mobiel](#)
 - Training In-Balans: <https://www.veiligheid.nl/valpreventie/trainingen/scholing-in-balans>
 - Cursusoverzicht van allesoversport over valpreventie: <https://www.allesoversport.nl/artikel/activiteiten-en-valpreventie-voor-kwetsbare-ouderen/>
 - [Overzicht van succesvolle interventies voor vitale ouderen: https://www.leydenacademy.nl/succesvolle-interventies-voor-vitale-ouderen/](https://www.leydenacademy.nl/succesvolle-interventies-voor-vitale-ouderen/)
 - Een cursus voor paramedici: succesvol co-creëren met ouderen: <https://www.leydenacademy.nl/cursusvoorfysotherapeuten/>
- 4. Algemene informatie over het onderwerp mobiliteit en verkeersveiligheid bij ouderen.**
- Keuzewijzer mobiliteit voor senioren en mensen met beperkingen:
 - De website van PCOB: <https://www.pcob.nl/uw-belang/zorg-welzijn-wonen/welzijn/mobiliteit-van-senioren-en-ouderen>
 - Een factsheet over oudere verkeersdeelnemers:
 - <https://www.kennisnetwerkspv.nl/Kennis/Factsheet-Oudere-verkeersdeelnemers>
 - Website en brochure wijsopweg: www.gawijsopweg.nl
- 5. Verbeterde toegankelijkheid van openbare ruimten**
- Checklist senior-vriendelijk gemeentebeleid: <https://www.gepensioneerden.nl/dossiers/algemeen/2017/nvog-en-knvg-in-actie-voor-een-seniorvriendelijk-gemeentebeleid>
 - Richtlijn CROW: <https://www.crow.nl/publicaties/richtlijn-toegankelijkheid>
 - Vilans aandachtspunten: <https://www.vilans.nl/docs/producten/aandachtspunten%20en%20tips%20bij%20de%20toegankelijkheid%20van%20de%20openbare%20ruimte.pdf>
 - Instrumentenoverzicht beweegvriendelijke omgeving: <https://www.allesoversport.nl/artikel/instrumentenoverzicht-beweegvriendelijke-omgeving/>

- Een dementievriendelijke omgeving, wat kan jij doen?
<https://www.dementievriendelijk.nl/wat-kun-jij-doen>
 - Adviezen om openbare ruimtes dementievriendelijk in te richten:
<https://www.allesoversport.nl/artikel/hoe-richt-je-de-openbare-ruimte-beweegvriendelijk-in-voor-mensen-met-dementie/>
 - Verschillende rapporten: <https://www.straatbeeld.nl/nieuws/030415/maak-de-openbare-ruimte-ouderenproof> en <https://www.raadrvs.nl/documenten/publicaties/2015/03/11/ruimte-voor-redzaamheid>
- 6. Duidelijkheid over maatregelen en beleid rondom rijbewijs, elektrisch rijden en fietsen**
- Doortrappen, veiliger fietsen tot je 100e: <https://doortrappen.nl/default.aspx>
 - Website van CBR over veilig rijden met veelvoorkomende gezondheidsproblemen:
<https://www.cbr.nl/nl/rijbewijs-houden/nl/hoe-kan-ik-rijden-met.htm>
 - Zelfscan Senior Automobilisten (ZSA), waarmee senior automobilisten zichzelf een spiegel kunnen voorhouden over hun rijgedrag:
https://www.veiligblijvenrijden.nl/index.php?nulmID=6597&access_code=cBRU&r=19
 - Test CBR: <https://www.cbr.nl/nl/rijbewijs-houden/nl/gezondheidsverklaring/uw-situatie/rijdt-u-nog-veilig-doe-de-test.htm>
 - Informatie over veilig autorijden op leeftijd: <https://vvn.nl/thuis/senioren-in-het-verkeer/blijf-veilig-mobiel/veilig-autorijden-op-leeftijd>
 - toolkit fietsveiligheid :
<https://www.veiligheid.nl/valpreventie/voorlichtingsmateriaal/toolkit-fietsveiligheid>
 - E-bike training: <https://www.e-biketraining.nl/>

Vragenlijst ouderen.

Vragenlijst mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen Vilans.

In deze vragenlijst willen we u een aantal vragen voorleggen die te maken hebben met mobiliteit en verkeersveiligheid. We willen graag weten wat u op dit thema belangrijk vindt, welke belemmeringen u mogelijk ervaart en welke behoeften u heeft.

Op een veilige manier mobiel blijven, zodat u zonder problemen aan het verkeer kunt deelnemen is belangrijk voor gezondheid, welzijn en om dagelijkse activiteiten te kunnen ondernemen. Lopend of op de fiets, met het OV of met uw auto. Wat is daarvoor nodig? Op verzoek van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat onderzoeken wij welke maatregelen eventueel nodig zijn. Als oudere verkeersdeelnemer kunt u ons hierbij helpen.

Op basis van de uitkomsten wordt door Vilans een adviesrapport geschreven aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Uw antwoorden op de vragen worden anoniem verwerkt door Vilans-medewerkers en tien jaar bewaard in een Europese beveiligde database van Microsoft Teams. Bij vragen kunt u terecht bij Tamara Bouwman (t.bouwman@vilans.nl).

1. Wat is uw leeftijd?
 - 55-64
 - 65-74
 - 75-84
 - 85-94
 - 95+

2. Wat is uw geslacht?
 - Man
 - Vrouw
 - Anders
 - Wil ik niet zeggen

3. Hoe is over het algemeen uw gezondheidstoestand?
 - Zeer goed
 - Goed
 - Gaat wel
 - Soms goed, soms slecht
 - Slecht

4. Neemt u nog deel aan het verkeer? (meerdere antwoorden mogelijk)
 - Ja, als voetganger
 - Ja, als fietser
 - Ja, als automobilist
 - Ja, als OV reiziger
 - Ja, als scootmobiel bestuurder
 - Ja, anders, namelijk...
 - Nee

5. Kunt u buitenshuis vijf minuten aan één stuk lopen zonder stil te staan?
 - ja, dat kan ik
 - nee, dat kan ik niet
 - alleen met hulp
 - weet ik niet

6. Gebruikt u hulpmiddelen als u aan het verkeer deelneemt?
 - Ja, namelijk ... (denk bijvoorbeeld aan een rollator, wandelstok, of aanpassingen in de auto) [open antwoord]
 - Nee

7. Voelt u zich veilig in het verkeer?
 - Ja, omdat...
 - Nee, omdat ...

8. Ervaart u in uw deelname aan het verkeer wel eens beperkingen?

- o Ja, namelijk [invullen]
 - o Nee
 - o Weet ik niet
9. Met wie praat u wel eens over mobiliteit en veiligheid? [meerdere antwoorden mogelijk]
- o Echtgenoot/partner
 - o Mijn kinderen
 - o Ander familielid
 - o Vriend(en)
 - o Zorgverlener (wijkverpleegkundige/thuiszorg/ huisarts/ specialist/ oogarts)
 - o WMO-consulent
 - o CBR
 - o Een rijinstructeur
 - o Anders, namelijk...
 - o Niemand
10. Kunt u een paar punten benoemen waar u dan over praat?
- o [open vraag]
11. Zijn er wel eens mensen in uw omgeving die hun bezorgdheid hebben geuit over uw deelname aan het verkeer? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.
- o Eigen omgeving (Familie of vrienden)
 - o Zorgverlener (wijkverpleegkundige/thuiszorg; huisarts; oogarts)
 - o Een rijinstructeur
 - o Anders, namelijk [open invulveld]
 - o Nee, niemand
12. Waar heeft u behoefte aan met betrekking tot mobiliteit en verkeersveiligheid?
- o Er over praten
 - o [indien geselecteerd: Met wie zou u er over willen praten? (Denk bijvoorbeeld aan gezinsleden, vrienden, zorgverleners) [open vraag]
 - o Advies krijgen
 - o [indien geselecteerd: Van wie zou u advies willen krijgen? (Denk bijvoorbeeld aan gezinsleden, vrienden, zorgverleners) [open vraag]
 - o Alternatieve vervoersmiddelen op de proef uitproberen
 - o [indien geselecteerd: Wat voor vervoersmiddelen zou u willen proberen?
 - o Training of cursus volgen (bijvoorbeeld valpreventie-training, opfriscursus voor automobilisten)
 - o [indien geselecteerd: Wat voor training of cursus zou u willen volgen? [open vraag]
 - o Meer informatie over bepaalde onderwerpen
 - o [indien geselecteerd: Welke informatie heeft u behoefte aan?]
 - o Anders, namelijk: ...

13. Als u informatie zoekt over mobiliteit en verkeersveiligheid, waar zou u dan zoeken?
(meerdere antwoorden mogelijk)

- Gemeente of buurthuis
- Huisarts of andere zorgverlener
- Patiëntverenigingen
- Eigen omgeving (bijv. familie of vrienden)
- Media (krant, radio, tv)
- Internet
- CBR
- ANWB
- Veilig verkeer Nederland
- Rijkswaterstaat (bijvoorbeeld van A naar Beter)
- Anders, namelijk ...

14. Wat heeft u nodig om in de toekomst mobiel te blijven?

- [open vraag]

15. Heeft u verder nog opmerkingen?

Hartelijk bedankt voor uw bijdrage!

Bijlage 4. Vragenlijst professionals

Vragenlijst: Het perspectief van professionals in zorg en welzijn over mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen

In deze vragenlijst komen vragen rondom het thema ‘mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen’ aan bod. Veilig mobiel blijven is essentieel voor gezondheid en welzijn. Mobiliteit is vooral belangrijk om de dagelijkse-, religieuze- en/of vrijetijdsactiviteiten te kunnen ondernemen en voor het geven van mantelzorg, oppassen en vrijwilligerswerk. Andersom kan gezondheid een flinke impact hebben op mobiliteit wanneer het mis gaat. Al doende zijn gezondheid, welzijn, veiligheid en mobiliteit met elkaar verbonden.

Het doel van deze vragenlijst is inzichtelijk te krijgen wat professionals en vrijwilligers op dit moment al doen met ‘mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen’ en waar behoefte aan is rondom dit thema. Omwille van een duidelijke afbakening van de term ‘ouderen’ doelen wij op mensen van 65 jaar of ouder. Op basis van de uitkomsten van deze vragenlijst -gecombineerd met een andere vragenlijst afgenomen onder ouderen- wordt door Vilans een adviesrapport geschreven aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Het doel is na te gaan waar er eventueel kansen liggen voor het ontwikkelen van gezamenlijke maatregelen, kennistools of communicatiemiddelen op het thema mobiliteit en verkeersveiligheid.

Uw antwoorden op de vragen worden anoniem verwerkt door Vilans medewerkers en maximaal tien jaar bewaard in een Europese beveiligde database van Microsoft Teams. Bij vragen kunt u terecht bij Jessica Michgelsen via j.michgelsen@vilans.nl.

1. Vanuit welke functie vult u deze vragenlijst in?
 - Beleidsmedewerker
 - Sociaal medewerker
 - WMO consulent
 - (Buurt)sportcoach of combinatie functionaris
 - Thuiszorg medewerker
 - Verpleegkundig(e)
 - Casemanager
 - Huisarts
 - Medisch specialist(e)
 - Ouderenadviseur
 - Leefstijladviseur
 - Coördinator vrijwilligerswerk
 - Vrijwilliger
 - Mantelzorger
 - Anders, namelijk... [open antwoord mogelijk]

2. In hoeverre komt het thema mobiliteit en verkeersveiligheid aan bod in uw contact met ouderen?
 - Zeer vaak
 - Vaak
 - Soms
 - Zelden
 - Nooit

3. In hoeverre vindt u het belangrijk om het thema mobiliteit en verkeersveiligheid te bespreken in uw werk met ouderen?
 - Zeer belangrijk
 - Belangrijk
 - Redelijk belangrijk
 - Enigszins belangrijk
 - Onbelangrijk

4. Signaleert u tijdens uw werkzaamheden wel eens problemen onder ouderen op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid?
 - Ja → Ga naar vraag 5
 - Nee → Ga direct naar vraag 7

5. Indien u problemen signaleert onder ouderen op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid, wat doet u dan? (meerdere antwoorden mogelijk)
 - Ik ga het gesprek aan → Ga naar vraag 6
 - Ik adviseer de oudere → Ga naar vraag 6

- o Ik verwijs door naar [vul organisatie/functie in] → Ga naar vraag 6
 - o Ik doe er niks mee
 - o Anders... [open antwoord]
6. Als u problemen onder ouderen op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid signaleert, wat bespreekt u voornamelijk of wat voor soort adviezen geeft u veelal?
[Open antwoord]
7. Als het thema mobiliteit en verkeersveiligheid aanbod komt in uw contact met ouderen, bent u naar uw gevoel voldoende toegerust om hen te kunnen adviseren?
- o Ja
 - o Nee
8. Kunt u doorgaans de benodigde informatie vinden over mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen?
- o Nee, ik heb nooit informatie gezocht → Ga direct naar 10
 - o Nee, ik vind nooit de benodigde informatie
 - o Nee, ik vind de benodigde informatie vaak niet
 - o Ik vind de benodigde informatie soms
 - o Ja, ik vind de benodigde informatie vaak
 - o Ja, ik vind altijd de benodigde informatie
9. Hoe tevreden bent u over de beschikbare informatie ten aanzien van mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen?
- o Zeer ontevreden
 - o Ontevreden
 - o Neutraal
 - o Tevreden
 - o Zeer tevreden
10. Wat heeft u nodig om ouderen voldoende te kunnen informeren en adviseren over mobiliteit en verkeersveiligheid? (meerdere antwoorden mogelijk)
- o Meer kennis en informatie over mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen
 - o Meer kennis en informatie over de verschillende interventies op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid
 - o Meer kennis en informatie over alternatieve vervoersmiddelen voor ouderen
 - o Meer kennis en informatie over hulpmiddelen voor mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen (bijv. rollator of aanpassingen aan auto)
 - o Anders, namelijk [open antwoord]
11. Hoe wilt u toegang krijgen tot informatie over interventies voor mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen?
[open antwoord]

12. Wat voor soort hulpmiddelen en/of interventies biedt uw organisatie op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen?
[open antwoord]

13. Heeft u ideeën voor de ontwikkeling van (nieuwe) interventies gericht op mobiliteit en verkeersveiligheid onder ouderen?
[open antwoord]

14. Heeft u nog andere opmerkingen/aanvullingen?
[open antwoord]

Hartelijk dank voor uw bijdrage.